

1 Wat verstaan we onder vrije ruimte?

Het complementaire gedeelte in de lessentabellen van de tweede en de derde graad betekent vanaf dit schooljaar echt “vrije ruimte” voor de school. De regelgeving maakt het immers mogelijk dat de school naast een **invulling met vakken** ook kan opteren voor een **andere invulling**, bijvoorbeeld onder de vorm van thematisch en projectmatig werken, begeleid zelfgestuurd leren, probleemgestuurd onderwijs, ...

Om die andere invulling van het complementair gedeelte administratief in te schrijven, maakt de school gebruik van de benaming “**seminaries**”. Het betreft contacturen die didactisch aanleunen bij lessen, maar inhoudelijk niet gebonden zijn aan een bepaald vak. De classificatie als “lesuur” en de classificatie als “uur dat geen lesuur is” (BPT-uur) zijn dus niet van toepassing.

De invulling met vakken kan nog steeds gebeuren zoals in het verleden, maar kan ook vernieuwend worden opgevat door te kiezen voor vakken waarin tot op heden niet werd voorzien.

2 Waarom vrije ruimte?

2.1 Autonomie en beleidsvoerend vermogen van scholen

Via het creëren van vrije ruimte wordt ingespeeld op de autonomie van de school en het versterken van haar beleidsruimte bij het vormgeven van kwalitatief onderwijs. De invulling van de vrije ruimte behoort immers tot de lokale bevoegdheid. Dit biedt de mogelijkheid aan de school om zich nog beter te profileren en in overleg met al haar participanten schooleigen accenten te leggen.

De wijze waarop de school met de vrije ruimte omgaat, zal afhankelijk zijn van haar visie op onderwijs en de doelstellingen die ze wenst te realiseren. Leraren en leerlingen worden uitgenodigd om voor een deel mee te bepalen wat en hoe er geleerd wordt. Scholen en leraren worden aangesproken op hun professionaliteit, krijgen een zekere vrijheid (bovendien omkaderd met lessen) om deze uitdaging waar te maken en hierbij zelf creativiteit aan de dag te leggen. De vrije ruimte kan een grote betrokkenheid genereren.

2.2 Visie op leren en onderwijzen

Een actuele visie op kwalitatief onderwijs – met andere woorden een visie die rekening houdt met recente inzichten en opvattingen in verband met leren en onderwijzen – vraagt ook een andere onderwijskundige, didactische en pedagogische benadering. Naast de reeds bestaande vakinvulling krijgt de school via de seminaries bijkomende mogelijkheden om initiatieven te nemen en om onderwijsvernieuwingen geleidelijk aan in te voeren.

2.3 Denkkaders

Afhankelijk van het schoolprofiel en de onderwijsopvattingen binnen de school, kunnen verscheidene initiatieven bijdragen tot een boeiende en verantwoorde invulling van de vrije ruimte.

Oriënterende denkkaders ...

- Onze huidige kennissamenleving, die zich kenmerkt door een snelle groei van wetenschappelijke en technologische kennis, heeft een grote behoefte aan mensen die zich die kennis eigen kunnen maken. Omdat kennis ook sterk aan verandering onderhevig is, verlangt de maatschappij bovendien dat mensen voortdurend nieuwe kennis kunnen opbouwen. Flexibiliteit en bereidheid tot levenslang en levensbreed leren zijn hierbij sleutelwoorden. Dit betekent dat onderwijs naast kennisoverdracht ook bijzondere aandacht moet besteden aan de ontwikkeling van vaardigheden en attitudes die leerlingen in staat stellen om met nieuwe informatie om te gaan (leren leren). M.a.w. naast het kunnen reproduceren en toepassen van kennis, wordt van leerlingen ook verwacht dat ze over vaardigheden en attitudes beschikken om zelf kennis te construeren.

De vrije ruimte kan onder meer aangewend worden om het werken aan de competentie zelfgestuurd leren systematischer aan te pakken, bijvoorbeeld via de uitbouw van een open leercentrum, via het werken met studiewijzers, via het werken met digitale leeromgevingen, ...

- In verscheidene visies op leren en onderwijzen wordt heel sterk het belang benadrukt om het onderwijs te laten aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen. Leerlingen worden namelijk uitgedaagd tot leren wanneer ze, samen met medeleerlingen en in interactie met hun omgeving, aan authentieke leertaken kunnen werken die een duidelijke relatie met de wereld om hen heen hebben. Dit authentiek en samenwerkend leren, vaak aansluitend bij de actualiteit, veronderstelt een grotere integratie van doelstellingen en leerinhouden. De opsplitsing van het onderwijs in vakken wordt de laatste jaren dan ook steeds meer in vraag gesteld, onder meer omdat het leidt tot versplintering en fragmentatie en bijgevolg onvoldoende bijdraagt tot fundamenteel leren.

De vrije ruimte kan onder meer aangewend worden om het vakoverschrijdend leren kracht bij te zetten, bijvoorbeeld via thematisch en projectmatig werken, via samenwerking met externe partners, ...

- Onze huidige samenleving kenmerkt zich door een toenemende individualisering, immigratie, secularisering maar ook een grotere diversiteit en verscheidenheid. Er bestaat een spanningsveld tussen het streven naar sociale cohesie en de aandacht voor culturele pluriformiteit.

De pedagogische opdracht van de school op het gebied van het begeleiden van leerlingen naar hun deelname aan sociale netwerken en hun betrokkenheid bij de samenleving, wordt steeds meer belicht. Hierbij zijn de ontwikkeling van een ruim scala aan sociale vaardigheden, van burgerzin en van waardeontwikkeling – binnen een warm en veilig pedagogisch klimaat – van wezenlijk belang.

De vrije ruimte kan onder meer aangewend worden om deze pedagogische opdracht explicieter waar te maken en om de uitbouw van een 'brede school' gestalte te geven door onder andere samenwerkingsverbanden aan te gaan met lokale instellingen en verenigingen (cultuur, sport, welzijn, bedrijfswereld, ...).

Daarnaast kunnen ook maatschappelijke vraagstukken uitdrukkelijk aan de orde komen, bijvoorbeeld duurzame ontwikkeling, omgaan met diversiteit, participatie,

...

- Actueel onderwijs betekent leerlinggericht onderwijs waarbij de persoonlijke ontwikkeling van de leerling centraal staat.
Zich echt aangesproken voelen en intrinsieke motivatie zijn immers belangrijke voorwaarden voor een sterk leerproces. Individuele talentontwikkeling is meer dan ooit een belangrijke focus geworden. Leerlingen verschillen wat hun sociale en intellectuele bagage betreft, ze hebben omwille van verschillende opvoedingssituaties vaak verschillende mogelijkheden tot individuele ontplooiing, ze hebben uiteenlopende interesses, ...
Binnen een leerlinggerichte benadering is het proces een belangrijk aandachtspunt in die zin dat ervaringen van leerlingen binnen het onderwijs ook tot persoonlijke bevrediging moeten leiden. Vanuit een perspectief van "totale beleving" van het onderwijs moeten alle aspecten van totale persoonlijkheidsontwikkeling aan bod kunnen komen. Onder andere volgende aandachtsgebieden staan hierbij centraal: sociaal-emotionele ontwikkeling, creatieve expressie, ontwikkeling van de verbeeldingskracht en het omgaan met existentiële vragen.
De vrije ruimte kan onder meer aangewend worden om die aspecten aan bod te laten komen die inspelen op individuele mogelijkheden, interesses en behoeften van leerlingen, bijvoorbeeld eigentijds filosofieonderwijs, drama, ... De ontwikkeling van affectieve vaardigheden krijgt hierbij ook bijzondere aandacht.
  - ...
- Deze denkkaders willen inspirerend zijn om onder meer de volgende vragen te beantwoorden: "Wat willen we met onze leerlingen bereiken? Welk soort school willen we zijn?".

3 Werkgroep vrije ruimte

Om scholen te ondersteunen bij de invulling van de vrije ruimte werd binnen de pedagogische begeleidingsdienst een werkgroep opgericht, bestaande uit leden van de begeleidingsdienst, directeurs en leraren. Deze werkgroep concentreert zich in eerste instantie op vrije ruimte binnen de derde graad ASO. Vanaf 1 september 2006 zullen in alle lessentabellen voor de derde graad ASO dan ook minimum 2 lestijden complementair gedeelte beschikbaar zijn.

De werkgroep wil komen tot

- de ontwikkeling van een inspiratiebron voor scholen met voorbeelden van goede praktijk;
- een implementatiestrategie voor het werken in de vrije ruimte.